

Simándi Szilvia – Tengely Adrienn

Eszterházy Károly Főiskola

simandiszilvia@ektf.hu; tengelyadrienn@gmail.com

A FELNŐTTKORI TANULÁS JELLEMZŐI AZ INFORMATIKA KORÁBAN

Esettanulmány egy leghátrányosabb helyzetű kistérségben működő esti gimnáziumról

Esettanulmányunkban a különböző oktatást segítő eszközök szerepét vizsgáljuk a tanulás-tanítás folyamatában, egy vidéki, leghátrányosabb helyzetű kistérségben működő esti gimnázium világán keresztül, a tankönyvektől kezdve egészen a digitális tábláig.

A felnőttkori tanulás sajátosságait számos szerző vizsgálta/vizsgálja, többek között Bajusz (2006, 2008), Csoma (2000, 2003, 2006) Kerülő (2006), Kocsis (2006), Maróti (2006), Zrinszky (2006) stb. Külön kiemeljük Csoma Gyula munkásságát, akinek tollából számos mű született az iskolarendszerű felnőttoktatásról. Munkánkkal a különböző oktatást segítő eszközök vizsgálatán keresztül szeretnénk az eddigi eredményekhez hozzájárulni.

Kérdéseink között szerepel többek között, hogyan támogatják a különböző eszközök a felnőtt tanulóknak és az oktatóknak a tanórákra történő felkészülését, az órai munkát, az óra módszertani megszervezését, továbbá azok milyen hatást gyakorolnak a felnőtt tanulók munkavégzésére. Azaz milyen pozitív és negatív tapasztalatokkal rendelkeznek a felnőtt tanulók és az iskolában tanító felnőttoktatók a különböző oktatástechnológiai eszközök használatával kapcsolatban. Másrészt megnézzük azt is, hogy a felnőtt tanulók mennyire érdeklődnek, nyitottak a különböző eszközök iránt, illetve az otthoni tanulásuknál milyen informatikai ellátottsággal rendelkeznek.

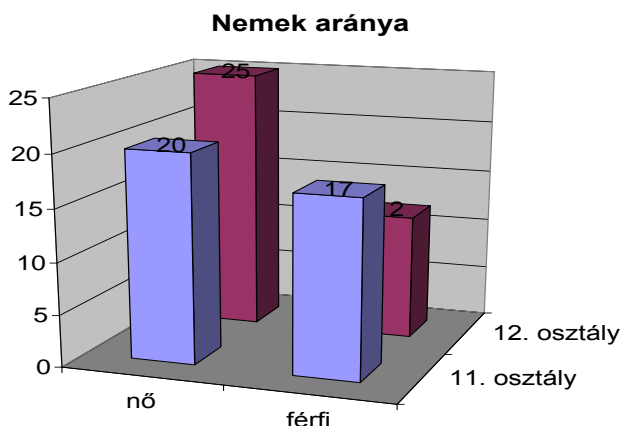
A kutatásunk során vizsgált esti gimnázium Borsod-Abaúj-Zemplén megye egyik leghátrányosabb helyzetű kistérségében, egy mintegy 3300 lakosú kisvárosban működik. A település története egészen a középkorig nyúlik vissza, eldugott kis hegyi faluként élte mindennapjait, azonban a 19. század második felében alapvető változás állt be fejlődésében: barnaszénbányát nyitottak határában és egy vasáru gyártással foglalkozó gyár is létrejött területén. Ennek következtében a régi falu mellett gyártelep alakult ki. A 20. században már elsősorban ipari településként ismert, és bár bányája hamarosan kimerült, de gyára az 1950–80-as években több ezer főt foglalkoztatott. Azonban az 1990-es évek elején itt is, mint sok hasonló borsodi településen megkezdődtek a gyárban a leépítések, majd hamarosan teljesen meg is szűnt a termelés. Ennek következtében ugrásszerűen megnőtt a településen a munkanélküliség, és ez természetesen nagy arányú elszegényedéssel és – különösen a fiatalok esetében – elvándorlással járt együtt. A munkanélküliek aránya jelenleg a településen mintegy 20%, amelynek felszámolását a vidék a nagyobb városoktól, megyeszékhelyektől való jelentős távolsága is nehezíti.

A vizsgált esti gimnázium egy országos felnőttképzési középiskolai hálózat tagja, amely a helyi általános iskola épületében működik. A tanítás hétfő és szerda délután történik, 15.00 és 20.00 óra között. Az iskola 2007 szeptemberében nyílt meg két párhuzamos 9. osztállyal és három éven keresztül ebben a formában működött. 2010 szeptem-

berében azonban a lemorzsolódások következtében a két korábbi tizenegyedikes osztályt össze kellett vonni, azonban az évisméltések és új tanulók jelentkezése folytán sikerült mellette egy új 11. osztályt elindítani. A 2010/11-es tanév elején így egy tizenegyedikes és egy végzős, tizenkettedikes osztály kezdte meg tanulmányait a gimnáziumban. Az iskolában nyolc oktatót tanít, mindannyian egyetemi végzettséggel. Kutatásunkba mindkét osztály tagjait és az oktatókat is bevontuk.

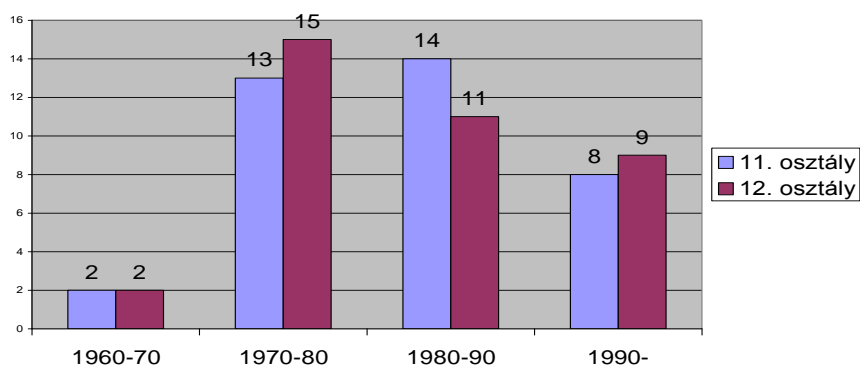
Mind a kettő osztály létszáma 37 fő, és mind a kettőben a női tanulók vannak többségben: a 11. osztályba 20 nő és 17 férfi, míg a 12. osztályba 25 nő és 12 férfi jár.

A helyi és a szomszédos településeken lakó tanulók vannak többségben mind a két osztályban, azonban nem minden szomszédos község képviselteti magát egyformán: különösen azokból a falvakból járnak, ahova jó az esti buszközlekedés, az ugyanolyan távolságra lévő, de a megyehatár másik oldalán fekvő, és ezért közlekedési szempontból nehezen elérhető településekről alig vannak tanulók, mivel sokan nem tudják autóval megoldani az esti utazást. A 11. osztályban tizenegy tanuló helyben lakik, tizenhatan a szomszédos falvak lakói, 5–10 km távolságról heten, 15–20 km távolságról ketten, 30 km távolságról pedig négyen járnak az iskolába. A 12. osztályban a helyiek alkotják a döntő többséget huszonnégy fővel, a szomszédos falvakból öten járnak, 5–10 km távolságból heten, egy tanuló pedig majdnem 30 km-ről jár az iskolába, mivel időközben elköltözött, de a tanulmányait nem szeretne volna abbahagyni.

Mindkét osztályban a 20–30 éves korosztály képviselteti magát a legnagyobb arányban: a 11. osztályban 1960–70 között 2 fő, 1970–80 között 13 fő, 1980–90 között 14 fő, az 1990-es években pedig 8 fő született, a legidősebb 43, a legfiatalabb tanuló pedig 20 éves. A 12. osztályban 1960–70 között szintén 2 fő, 1970–80 között 15 fő, 1980–90 között 11 fő, 1990–91-ben pedig 9 fő született, a legidősebb tanuló 44, legfiatalabb szintén 20 éves.

Életkor

Kutatási kérdéseink többek között arra is irányultak, hogy milyen szerepet tölt be a felnőtt tanulóknak az élettapasztalata és az előzetes tudása az iskolarendszerű tanulásban, illetve ez mennyiben és hogyan befolyásolja tanulásukat.

Az *előzetes tudás* szerepének a vizsgálatok arra voltunk kíváncsiak, hogy mennyire és hogyan tudják kamatoztatni a tanórákon a korábbi tanulmányaik során elsajátított ismereteiket. A kapott kép nem kedvező, mert a válaszadók több mint fele úgy nyilatkozott, hogy sok mindent elfelejtett, és nem tudja a korábban elviekben már megtanultakat használni. Amennyiben részben emlékszik is valamire, akkor pedig nem biztos a tudásában. Emiatt nem is nagyon épít rá, jobban örül, ha mindent újra felidéznek számára.

Azonban arra a kérdésre, hogy maga az *élettapasztalat* mennyiben segíti a mostani tanulást, a válaszadók háromnegyede úgy válaszolt, hogy tud rá építeni. Ebben az esetben az életkor volt a meghatározó, mert minél idősebb volt a megkérdezett, annál inkább vallotta ezt.

Az oktatói oldalról megegyező véleménnyel találkoztunk. Sok esetben újra át kell venni, ismételni a korábban – elviekben már – tanult tananyagot, azonban a mindennapi életben szerzett tudásokra, ismeretekre jól lehet építeni a tanítás során.

Az is megállapítható, hogy a lexikális, elméleti ismeretekre kevésbé tudnak az iskola oktatói építeni, a tananyagban kevésbé tudnak a korábban tanultakra támaszkodni, azonban a tanulók életük során felhalmozott tapasztalatainak fontos szerepe van a későbbi tanulmányoknál. Ezenkívül a tananyag feldolgozásánál a tanuló érdeklődését, motivációját is befolyásolják a mindennapok tapasztalatai, ha annak például valamilyen aktualitásával találkozik a hétköznapok során.

Fontosnak tartjuk azonban azt is megemlíteni, hogy a hibásan rögzült vagy nem megfelelő tudás sok esetben nehezíti a tanítást-tanulást. Ennek kiküszöbölése szintén jelentős feladatot ró a felnőttoktatókra. Minél kialakultabb világgéppel rendelkezik az egyén (vő. Allportnak az érett személyiségről alkotott elmélete), annál nehezebb más nézeteknek, álláspontoknak a megismertetése.

A felnőtt tanulók tanulási módszereit vizsgálva interjúalanyaink válaszaiból kiderült, hogy általánosságban jóllehet mindenki elsősorban a tananyag megértésén, értelmezésén keresztül próbálja elsajátítani az új anyagot, ennek ellenére nagyon különböző megoldá-

sokkal találkozunk. Kettőn említették, hogy a jobb megértés érdekében még a tananyaghoz hozzá is olvasnak az interneten vagy könyvekben: „*Odafigyelve megértem, értelmezem, amit az órán tanulok, de még hozzáolvasok, hogy még több tudásra tegyek szert.*” Mások elmondják – esetleg többször is – az anyagot (2 fő), vagy addig olvassák, míg saját szavaikkal el nem tudják mondani (1 fő), esetleg hangosan mondják (2 fő): „*Hangosan tanulok, mert így a legkisebb az esélye, hogy a gondolataim elkalandozzanak.*” Elsősorban a családanyák kedvelt módszere, hogy házi vagy más munka közben próbálnak ismételni vagy háttér információkra szert tenni (2 fő), például vasalás közben történelmi tárgyú dokumentumfilmet néznek. A sikeresnek tartott tanulási módszerek között szerepe van az ismétlésnek is, van, aki naponta rendszeresen átnézi az anyagot (1 fő), és az is egy módszer, hogy egyesek olyan ismerőssel együtt tanulnak, aki azonos tudásszinten van – ez valószínűleg egy közel lakó osztálytársat jelent (1 fő). Elzsol szemből a legkiválóbbnak tartott tanulási módszer minden interjúalanyunk elmondása szerint egyértelműen a magolás: „*A magolás csak pár napig tart és nincs semmi értelme, ha nem értem meg.*” Egy tanuló megemlítette továbbá – a fentiek ellenpéldájaként –, hogy korábban próbált más munka közben tanulni, de ez teljesen eredménytelennek bizonyult.

A tanári tapasztalatok a tanulási módszerek eredményességét illetően összhangban vannak a tanulók válaszaival. Az oktatók elmondták, hogy tapasztalataik szerint főleg 9. osztályban, tanulmányaik kezdetekor tanultak magolással, mostanában már inkább az értelmezést alkalmazzák tanulási módszerként, amire az érettségien is nagyobb szükségük lesz, és ez a tanulmányi eredményeiken is meglátszik. Igaz, időnként még most is próbálkoznak magolással, főleg, ha csak rövid dolgozat várható, és egy óra erejéig általában vissza is tudják mondani a tananyagot, de ha esetleg a tanár belekérdez, vagy egy kicsit is bonyolultabb, gondolkodást igénylő feladatot ad, akkor azt már nem tudják megoldani.

A vizsgált gimnáziumban folyó esti oktatás eszközei meglehetősen egysíkúnak mondhatók, az informatikai oktatást kivéve – amelyre egy viszonylag jól felszerelt informatika-teremben kerül sor – gyakorlatilag csak a tankönyvekre, atlaszokra és esetenként a tanár által lefénymásolt érettségi feladatgyűjtemény egyes feladataira támaszkodik. Ennek az egysíkúságnak egyik oka az, hogy az iskola IKT felszereltsége ugyan megfelelő és digitális tábla is van néhány teremben, azonban a gimnáziumi oktatásban ezeket nem használják, mert más termek vannak az esti oktatás részére átengedve. Tanári számítógép és projektor órai használatát ugyanezen okok gátolják, bár ezek mozgatója az egyes termek között megoldható lehetne. A tanári interjúkból kiderült, hogy a heti két délutáni oktatás hátrányának tekintik az állandó időhiányt, amellyel összefüggésben jelölték meg, hogy nehézkes az eszközök esti elővétele és elpakolása, illetve nem megoldott az eszközök használatra való kiadása sem, mert az általános iskolai tanárok közül általában már nincs senki bent az iskola épületében.

Azonban a hagyományos eszközök használata sem megy mindig zökkenőmentesen. A tankönyvek használatánál a tanári interjúkból kiderült, hogy egyrészt problémát okoz a tankönyvpiacra megtalálható rengeteg féle könyv közül a legmegfelelőbb kiválasztása, amely leginkább alkalmazkodik a felnőtt tanulók igényeihez és elvárásaihoz, másrészt pedig az anyagi okok, vagyis sok tanuló még a tanév végére sem tudja beszerezni a szükséges könyveket. A tanárok ezt a problémát úgy próbálják megoldani, hogy ha a tanulók a javasolt könyveket nem is tudják megvenni, de hoznak valamilyen régebbi kiadású kölesön tankönyvet, akkor minden órán mindenkinek külön-külön megmutatják a különféle könyvekben az órán átvett tananyaghoz tartozó oldalszámokat. Ez viszont

sajnos sok időt elvesz az órákból. Ugyanez a helyzet a történelem és földrajz tanításához nélkülözhetetlen atlaszokkal is, egyedül a magyar irodalmi szöveggyűjtemény esetében megoldott ez, ugyanis ezt az iskolahálózattól tanév elején minden tanuló megkapja egy csekély térítés ellenében. Mivel a tanulók általában az egyes könyvekre épülő különféle feladatgyűjteményeket sem tudják megvásárolni, ezért a tanárok a saját tulajdonukban lévő érettségi feladatgyűjteményekből fénymásolnak minden egyes tanulónak az éppen aktuális tananyaghoz tartozó néhány oldalt, amit a tanulók órára vagy házi feladat gyanánt kitöltenek.

Vizsgálatunk következő elemét az internet otthoni tanulásban betöltött szerepe képezte. Interjúalanyaink mindegyike viszonylag jó informatikai ismeretekkel (Word, Excel, Power point, internet felhasználói szintű ismerete) rendelkezik a saját bevallása szerint. Ennek megfelelően az otthoni tanulás különféle elemeiben a többség használja az internetet, elsősorban az érettségi tételek kidolgozásához. De emellett az új ismeretek befogadásánál és a házi feladatok megoldásában is nagy szerepet kap. Legkevésbé a gyakorolásban és az ismétlésnél használják, bár egy topográfiai jellegű játékot megemlítettek, mint a földrajzi ismeretek elmélyítésének kellemes formáját. Interjúalanyaink válaszaiból kiderült, hogy alapvetően szinte minden tantárgynál használják az internetet, de különösen a magyar nyelv és irodalomnál, a történelemnél és a földrajznál kiemelkedő szerepe, minden bizonnyal azért, mert elsősorban ezekből a tantárgyakból kell érettségi tételeket kidolgozni, melyekhez nagyon sok információ, esetenként kész tételek is megtalálhatóak a világhálón.

A tanári interjúkból azonban kiderül, hogy mégsem ennyire kedvező a kép, és a tanulók internethasználatának vannak árnyoldalai is. Ugyanis az órákon és a házi feladatoknál gyakran kiderül, hogy a tanulók nem ismerik kellőképpen a megbízható információkat tartalmazó oldalakat, így sokszor megbízhatatlan helyekről téves adatokat, sőt, gyakran butaságokat töltenek le, dolgozatnál pedig arra hivatkoznak, hogy ez volt az interneten. Hasonló probléma, hogy az interneten lévő rengeteg információ közül nem tudnak szelektálni és csak a lényegre koncentrálni, így gyakran elvesznek az apró adatok között és elsikkad a lényeges tartalom, például egy történelem dolgozatban a Trianoni békeszerződés kapcsán volt, aki ismertette a trianoni kastély építészeti adatait, de egy szót sem írt a békeszerződés tartalmáról és annak a következményeiről. Mindez is jól mutatja, hogy érdemes a helyes internethasználatot is megtanítani a felnőtt tanulóknak.

A tanulási jellemzők közül a *tanulásra fordított időt* is vizsgáltuk. A tanárok tapasztalatai szerint azok a legsikeresebb tanulók, akik rendszeresen tanulnak, nem csak „kampányszerűen”, nekik a korábban tanult tananyag felidézése is sokkal jobban megy. Megjegyezzük, a vizsgálatra az érettségi vizsgákat megelőző időszakban került sor, amely feltehetően befolyásolta azt, mennyi időt szánnak a tanulásra. A tanulásra fordított időt vizsgálva, azt mondhatjuk, hogy nagy szóródással találkozunk, ami többek között a felnőtt tanulók eltérő munkabeosztásának köszönhető, hiszen eltérő beosztásokban dolgoznak különféle munkakörökben.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a különböző oktatást segítő informatikai eszközök használata nemcsak a fiatal korosztály oktatásában játszik fontos szerepet, hanem a felnőtt, estenként idősebb tanulók esetében is, és elsősorban az otthoni tanulásban. Jóllehet az intézmény felszereltsége viszonylag korszerűnek mondható, például digitális tábla is található az intézményben, mégis különböző okok gátolják, hogy valóban kihasználják ezen eszközök előnyeit. Külön kiemeljük azt a problémát, amely komoly és

megoldandó probléma, hogy a tanulók az internetet nagyon sok esetben nem tudják megfelelőképpen használni tanulmányaikhoz, nem képesek az információáradatból a szükséges, fontos, helytálló adatok szelektálásra és csak a valóban megbízható információkat tartalmazó honlapok kiszűrésére. Ennek megváltoztatása mindenképpen az iskolában oktató szaktanárok feladata, azonban a heti csupán két délutános oktatásból adódó állandó időhiány ezt igen megnehezíti.

Irodalom:

- Bajusz, Klára 2006. A tanári kompetenciák szerepe az iskolarendszerű felnőttoktatásban. *Tudásmenedzsment*, 3: 31-36.
- Bajusz, Klára 2008. Felnőttek az iskolapadban? Az iskolarendszerű felnőttoktatás helyzete és problémái. In Bábosik István szerk.. *Az iskola korszerű funkciói*. Budapest, OKKER Kft. 60–75.
- Csoma, Gyula 2000.: Alapelvek az iskolai felnőttoktatás tananyagának korszerűsítéséhez. *Új Pedagógiai Szemle*. 11:24–28.
- Csoma, Gyula 2003. A tanulás értelmezése és funkciói. In Mayer József és Singer Péter szerk. 2003. *A tanulás kora*. Budapest, Oktatókutató Intézet.
- Csoma, Gyula 2006. Tud-e az ember felnőttkorban tanulni? In Koltai Dénes – Lada László szerk. *Az andragógia korszerű eszközeiről és módszereiről*. Budapest, NFI. 9–16.
- Kerülő, Judit 2006. A felnőttek tanulási motívumai. *Szín – Közösségi Művelődés*, 11/5. 18-20.
- Kocsis, Mihály 2006. A felnőttek tanulási motívációi. In: Koltai Dénes – Lada László szerk.: *Az andragógia korszerű eszközeiről és módszereiről*. Budapest, NFI. 113–142.
- Maróti, Andor 2006. A tanuló felnőtt. In Feketéné Szakos Éva szerk.: *Fókuszban a felnőttek tanulása*. Gödöllő, Szent István Egyetem. 9–18.
- Zrinszky, László 2006. Mi segíti a felnőttek tanulását? In: Feketéné Szakos Éva szerk.: *Fókuszban a felnőttek tanulása*. Gödöllő, Szent István Egyetem. 19–24.